Utsjoen kunta
PI 41
99981 Utsjoki
Kunnanvirasto@utsjoki.fi

LAUSUNTO 16.1.2023

Perustuslakivaliokunta
Eduskunta
PeV@eduskunta.fi

Utsjoen kunnan kirjallinen asiantuntijalausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

viite: Eduskunnan perustuslakivaliokunnan asiantuntijapyyntö 13.1.2023:
HE 274/2022 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Utsjoen kunta kiittää mahdollisuudesta tulla kuultavaksi eduskunnan perustuslakivaliokuntaan ja antaa asiantuntijalausunto saamelaiskäräjälakiesityksestä.

Utsjoen kunta on Suomen ainoa saamelaisenemmistöinen kunta, jossa saamen kielen käyttäminen ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittaminen on edelleen elinvoimaista. Utsjoen kunta on antanut lausunnon saamelaiskäräjälain muutosta valmistellun toimikunnan mietintöön 5.8.2021. Kunnan kanta lakiesitykseen on edelleen pääosin sama kuin vuonna 2021.

1 luku Yleiset säännökset

Ehdotettujen muutosten tavoitteet on hyvin kiteytetty lain tarkoituksen määrittelemään 1 §:ään: Alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus ja omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto ja tätä tehtävää varten saamelaiset valitsevat keskuudestaan vaaleilla saamelaiskäräjät. Valtion vastuu riittävästä rahoituksesta on esityksessä hyvä.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Utsjoen kunnan kanta on, että oikeus määritellä kuka voi tulla merkityksi vaaliluetteloon kuuluu lain perustarkoituksen mukaisesti saamelaiskäräjien itsemääräämisoikeuden piiriin. Tässä lainkohdassa tulee kunnioittaa saamelaisten ja saamelaiskäräjien itsemääräämisoikeutta. Valtion on noudatettava sitä velvoittavia kansainvälisisä sopimuksia ja huomioitava niiden sisällöt saamelaiskäräjälakimuutosta hyväksyttäessä.

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät (5-8 §)

Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta on määritelty yksityiskohtaisesti ja uudistus selventää aiempaa lainsäännöstä. On hyvä, että saamelaiskäräjien tehtäviin on kirjattu toiminta

saamelaisopetuksen ja - koulutuksen asiantuntijana. Tämä vahvistaa ja tukee kuntia niiden vastatessa saamen kielilain mukaisesti perusopetuksen järjestämisestä. Säännös ohjaa kuntia yhteistoimintaan ja vahvistaa niiden asiantuntemusta. On hyvä, että saamelaiskäräjät antaa vuosittaisen kertomuksen suoraan eduskunnalle.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite sekä 9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

Uudistus vahvistaa ja laajentaa yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitetta sekä määrittää tarkemmin niissä toteutettavaa menettelytapaa. Yhteistyöhön sekä vapaaseen ja tietoon perustuvaan ennakkosuostumukseen pohjautuva yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite on oikeansuuntainen uudistus. On tärkeää, että säännökset mahdollistavat vilpittömien, oikea-aikaisten ja yhteisymmärrystä hakevien neuvottelujen käymisen neuvotteluosapuolten välillä. Pidämme erittäin tärkeänä sitä, että uudistus mahdollistaa hallituksen esityksen mukaisesti neuvotteluosapuolten välille luotavan keskinäisen ja yhdessä sovittavan käytännön. Tämä mahdollistaa joustavan ja oikea-aikaisen menettelytavan muodostumisen tuoden tasavertaisuutta ja sosiaalista hyväksyntää asioiden käsittelyyn.

Lakiuudistus ei saa johtaa siihen, että kunnallinen itsehallinto ja itsemääräämisoikeus muun muassa kaavoituksen, maankäytön ja rakentamisen osalta vaarantuisivat vaan siihen, että saamelaiskäräjien kanssa neuvotellaan oikea-aikaisesti ja avoimesti, tavoitteena löytää yhteinen näkemys ja lopputulos asioissa. Hallituksen esityksen mukaisesti asiaa valmisteleva viranomainen tekee kuitenkin sille lain mukaan kuuluvat päätökset sen päätäntävaltaan kuuluvissa asioissa.

Utsjoen kunta pitää erittäin tärkeänä, että yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite tukee myös ammatillisen ja korkeakoulutuksen osalta saamen kielen ja kulttuurin elpymistä ja vahvistumista saamelaisten näkökulmasta käsin (9 §, listan kohta 6). Lisäksi hallituksen esityksen mukaisesti on erittäin tärkeää, että yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite ulottuu tuleviin hyvinvointialueisiin ja vastaaviin.

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

Vaikutusten arviointi on erittäin hyvä lisäys lakiehdotukseen. Lain hengen tulisi olla sellainen, joka kannustaa vaikutusten arviointiin jo asian alkuvaiheessa. Tämä helpottaa myös selventämään sitä, kuuluuko asia yhteistoiminta- ja neuvottelumenetelmän piiriin ja onko sillä erityistä merkitystä tai mahdollista haittaa saamelaisille. Hallituksen esityksen mukaisesti vaikutusten arvioinnin laajuus tulee suhteuttaa käsiteltävään asiaan. Erityisen tärkeää on lakiesityksen mukaisesti huomioida eri viranomaisten toiminnan sekä eri aikoina tehtyjen toimenpiteiden yhteisvaikutukset.

Hallituksen esityksessä tulisi määrittää tarkemmin uudistuksen mahdolliset vaikutukset kunnalliseen itsehallintoon ja itsemääräämisoikeuteen muun muassa kaavoituksen osalta.

Pykälän 9a §, kohdan 2) (vähentää toimenpiteistään aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia saamen kielille sekä saamelaisten oikeudelle ja edellytyksille ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan) tulisi sisältää perinteisten elinkeinojen nykymuodot mukaan lukien saamelaisten harjoittama perinteisiin elinkeinoihin liittyvä ja

sidoksissa oleva kestävä matkailutoiminta. Erityisesti viranomaisten on huomioitava eri maankäyttömuotoihin liittyvissä päätöksissään, että sen tulee edistää saamelaisten oikeuksien toteutumista ja toisaalta estää toimenpiteistä aiheutuvat kielteiset vaikutukset saamelaisten oikeuksien toteutumiselle erityisesti huomioiden perinteiset elinkeinot. Utsjoen kunta haluaa tässä kohdin korostaa erityisesti Tenojoen lohenkalastusta koskevan sääntelyn valmistelua, oikea-aikaista kuulemista ja neuvotteluvelvoitetta muun muassa Korkeimman oikeuden päätösten mukaisesti.

Rikoslain 40 luvun 11 §:än Utsjoen kunnalla ei ole huomautettavaa.

Utsjoella 16.1.2023

Taina Pieski
Kunnanjohtaja
taina.pieski@utsjoki.fi
p. 050 5351574